

סימן טוב מלמד

מלומד פרסיאפגאני וספרו חיאת אלרות

אמנון נצר

א. מבוא

השילוב התרבותי בח'וראסאן רבתי

הגבולות הנוכחיים של פרס עם שכנותיה במזרח ובצפון הם גבולות מדיניים ואינם משקפים את מרחב התרבות הפרסית; זו נולדה והתהוותה בעיקרה באזור שהיה מכונה ח'וראסאן רבתי, שכללה את ח'וראסאן של ימינו ואזורים נרחבים באפגאנסטאן ובאסיה התיכונה.¹ השילוב התרבותי בין פרס לבין אפגאנסטאן משתקף לא רק בשפה אחת, המבוטאת בניב שונה, אלא בכמות עצומה של ספרות ומנהגים המשותפים לשני העמים. מלבד ההפרדה בתחום הדת, שחלה בתחילת השלטון הצפוי (1501), כאשר פרס הפכה למדינה שיעית ואפגאנסטאן נשארה סונית, נשארו שתי ישויות אלה קרובות זו לזו מבחינה תרבותית יותר מאשר אזורים אחדים בתוך פרס שלא זכו לעצמאות מדינית, כמו למשל אורבאיג'אן בצפון מערב ובלוג'יסטאן בדרום מזרח.

משוררים וסופרים רבים שקמו בתקופת הרנסנס התרבותי-הספרותי לעמים דוברי לשונות איראניות במאות התשיעית, העשירית והאחת-עשרה, השתייכו ברובם לח'וראסאן רבתי.² מבט חטוף ברשימה ארוכה ומרשימה של משוררים וסופרים בחצרות השליטים בשושלות הצפארית (סוף המאה התשיעית), הסאמאנית (903-999) והגזנווית (999-1042), ממחיש ומאשר את השילוב התרבותי שבין אפגאנסטאן, פרס ואסיה התיכונה. ענקי הספרות הפרסית, כמו רודְּכִי (נפטר 940), דְּקִיקִי (נפטר 975), עֶנְצִרִי (נפטר 1039), מְנוּגְ'הִרִי (נפטר 1040) – והגדול שבהם, פְּרֶדוּסִי (נפטר 1020), מחבר הַשָּׂאהֶנְאֶמֶה – נחשבים לנכס תרבותי משותף לעמי ח'וראסאן רבתי.

יתרה מזו, המסמך הפרסי-היהודי הראשון שהגיע לידינו, מאמצע המאה השמינית. שיש לו חשיבות בלשנית ממדרגה ראשונה, שייך לאזור המזרחי ביותר של התרבות הפרסית המשותפת, כלומר דְּנָדָאן אוֹיִלִיק שכתורכסטאן הסינית. מסמך זה, לא רק שמעיד על קדמותה של קהילה דוברת פרסית באזור הנזכר, אלא שלמרבית הפלא הוא גם העדות

1 בתעתיק של מילים פרסיות לא ידועות נהגתי לפי הכלל המקובל ברחובות מדעיים, אולם עם ייחודים המאפיינים את הפרסית-היהודית, בדרך כלל, על פי כתבי היד שלהם, למשל: ג'י' ד' ו' ט' ע' צ' ת'. על אופן התעתיק בצורתו המלאה, ראו חובת יהודה, עמ' 10.

2 ראו: לזר, משוררים; לזר, ספרות; בראון, ספרות.